



- Viden i fællesskab

2017

## Pædagogens vidensformer

Den danske velfærdsmodel har gennem en lang årrække været under forandring. Nye styringsformer og nye reformer inden for forskellige velfærdsområder har set dagens lys med det formål at skabe højere kvalitet, effektivitet, fleksibilitet og brugerinddragelse. De mest tydelige tegn på denne forandring, i en socialpædagogisk praksis, ses blandt andet på de stadig større krav om dokumentation af pædagogiske metoder, indførelse af velfærdsteknologi, krav om at arbejde mere "smart" samt krav om innovation, hvilket, oversat til dansk, betyder højere kvalitet for færre penge.

*Af Anna Marie Langhoff Nielsen, specialpædagogisk konsulent*

Som konsulenter i VISS møder vi ofte pædagoger, der giver udtryk for, at der i den daglige praksis er mange bolde i luften, og at det kan være vanskeligt at nå i mål med et tiltag, før et nyt projekt eller en ny metode melder sig – tiltag og metoder, som ofte medfører, at der igen må sadles om.

I de sidste år har der endvidere været store besparelser på mange socialpædagogiske tilbud, men de nævnte krav til praksis er ikke blevet reduceret, snarere tværtimod. Med andre ord forventes der en høj faglighed af det pædagogiske personale. Men hvordan fastholdes og videreudvikles denne faglighed under de betingelser, der er?

### Den socialpædagogiske målgruppe

I en socialpædagogisk praksis arbejdes der med borgere med det, der ofte betegnes som "vilde problemer", og som er vanskeligt at definere. Der er tale om borgere, der lever liv, der er kendetegnet ved problemstillinger med en meget høj grad af kompleksitet, det vil sige borgere med både nedsat fysisk og psykisk funktionsevne, herunder borgere med demens eller psykiatriske lidelser.

Kompleksiteten handler blandt andet om, at der forekommer forskellige funktionsnedsættelser og sygdomme samtidig, som kan have baggrund i både biologiske, psykologiske og sociale forhold.

"Vilde problemer" er endvidere kendetegnet ved at være stærkt påvirkelige af både kontekst og relation. Det betyder, at der ikke er en umiddelbar, optimal løsning eller en bestemt metode, som kan afhjælpe problemet og dermed støtte borgerens trivsel. Med andre ord kan pædagogen ikke med et greb ned i den pædagogiske værktøjskasse nødvendigvis løse problemet.

Anvendelse af en hammer eller en skruetrækker vil som regel ikke være tilstrækkelig, idet problemstillingens natur kræver en faglighed, der indebærer, at pædagogen, udover teoretisk viden, har nærvær, refleksionsevne, situationsfornemmelse og en veludviklet dømmekraft. Disse kompetencer er afgørende for, at pædagogen fra minut til minut kan vurdere, hvad der er det rette at gøre.

### Pædagogens faglighed

Den græske filosof Aristoteles fremhævede allerede for over 2000 år siden, at praktikere som hovedregel må handle i komplekse situationer. Aristoteles var optaget af forholdet eller modstillingen mellem teori og praksis og beskrev blandt andet, hvordan mennesket eller praktikerens er involveret i tre forskellige hovedaktiviteter, der hver knytter an til en intellektuel dyd eller vidensform:

VISS

Videnscenter • Sølund • Skanderborg

Dyrehaven 10 C • 8660 Skanderborg

+45 8794 8030 • www.viss.dk

EAN 5798005721369



- Episteme, den teoretiske og videnskabelige viden.
- Techne, den tekniske eller håndværksmæssige kunnen.
- Fronesis, som er knyttet til mennesker og deres handlinger. Det er en viden eller visdom om social-etisk samhandlen.

Aristoteles kategoriserer vidensformerne i forhold til teori og praksis.

**Da lægen stak, talte de sammen til tyve, mens Sandra kiggede på. Bagefter var Sandra pavestolt, og der bliver taget et billede af alle, mens Sandra sidder i stolen og laver high-five.**

#### *Episteme*

Episteme er epistemisk viden, som er knyttet til det teoretiske og videnskabelige område. Det primære formål med epistemisk viden er at få sikker og objektiv viden om det, der er uforanderligt i verden fx gennem analyse af en række forhold. Formålet med epistemisk viden er ikke anvendelse, men derimod tilvejebringelse af indsigt og forståelse.

De to øvrige vidensformer, techne og fronesis, knytter sig til det praktiske område.

#### *Techne*

Techne er viden om det foranderlige, det vil sige, hvordan man under foranderlige omstændigheder kan skabe og producere ting. Techne er en instrumentel viden om, hvilke midler der kan føre til hvilke mål. Der er tale om et produkt eller, oversat til pædagogisk praksis, om et resultat.

Hvis pædagogen skal kommunikere med en borger uden verbalt sprog, må hun overveje, hvilken metode der er bedst egnet i forhold til at få borgeren til at forstå, hvad vi skal. Her kunne for eksempel benyttes Tegn-Til-Tale eller boardmaker billeder.

Kompetencer inden for vidensformen techne handler om at kunne sit håndværk, og det er måske især her, man kan tale om den pædagogiske værktøjskasse.

Det er vigtigt, at pædagogen mestrer en bred vifte af metoder, velvidende at metoder alene ikke er tilstrækkelige i en praksis, hvor arbejdet retter sig mod trivsel hos mennesker, der er udfordret på en række områder. Det er her, videnstypen fronesis er vigtig.

#### *Fronesis*

Fronesis handler også om det foranderlige som fx, hvad der skal til, når livet mennesker imellem skal lykkes.

Fronesis udspringer af livserfaring og menneskekundskab, og hvor både episteme og techne kan læres gennem uddannelse og undervisning, kan fronesis kun læres gennem erfaring med menneskelige situationer. Fronesis er menneskelig dannelse, som i arbejdet med mennesker gør pædagogen i stand til at vurdere, på baggrund af sin etik, situationsfornemmelse og dømmekraft, hvad der er det rette at gøre i en given situation, og så handle konsekvent i forhold til denne viden.

Det pædagogiske arbejde kræver selvsagt alle tre former for viden og kan belyses gennem følgende eksempel, som blev præsenteret på Gentle Teaching konferencen på Island i 2016:

*Sandra har Downs syndrom og sukkersyge og skal derfor jævnligt til kontrol hos lægen, hvor hun skal have taget blodprøve. Dette er endnu ikke lykkedes, da Sandra er meget bange for at blive stukket, og det er efterhånden ved at være kritisk i forhold til, hvor længe man kan blive ved at vente.*

*Pædagogerne har gennem udredning og teoretisk forståelse af Sandras vanskeligheder fundet ud af, hvordan de bedst kommunikerer med Sandra og dermed hjælper hende til at acceptere at få taget blodprøve. For eksempel bruger de billeder til at vise Sandra, hvad der skal ske, når hun besøger lægen.*



*Da Sandra første gang besøger lægen, ser hun, hvordan pædagogen får taget blodprøve. De besøger lægen mange gange og over forløbet, hvor Sandra får lov at sidde i stolen, få gummislangen om sin arm, få tryllecreme på, hvor lægen bare lader som om, han stikker, mens hun sammen med pædagogen tæller til tyve.*

*Mellem besøgene drøfter pædagogerne på deres møder, hvordan det er gået, og hvordan de kan forbedre deres indsats, så Sandra får mulighed for at opleve succes. Efterhånden er Sandra tryk i omgivelserne og giver efter det sjette besøg selv udtryk for, at næste gang er hun klar.*

*Næste gang går Sandra ind til lægen, sætter sig i stolen og alt går glat, lige indtil hun skal stikkes, hvor telefonen ringer. Så melder tvivlen sig, og her opstår nu en situation, som ikke er forberedt, og som kræver, at pædagogen kan reflektere og hurtigt vurdere, hvad der er det rette at gøre. Ingen metode eller teknik er i sig selv tilstrækkelig i denne situation.*

*Pædagogen skal tage hensyn til Sandras helbred, hendes selvbestemmelsesret, hendes fremtidige medvirken i at få taget blodprøve, ressourceforbruget hos både lægen, på bostedet og meget mere. Dette kræver blandt andet en god indsigt i egne reaktioner, herunder nærvær, hjerterytme og stemmeføring samt indsigt i, hvad relationen mellem pædagogen selv og Sandra kan bære, for at kunne vurdere, hvad der er det rette at gøre i denne særlige situation.*

*Sandras pædagog kunne se, at hun blev utryk og beroligede hende ved at sætte ord på det, der skete, etablerede en positiv stemning, opmuntrede hende og brugte humor, så hun turde forsøge igen.*

*Da lægen stak, talte de sammen til tyve, mens Sandra kiggede på. Bagefter var Sandra pavestolt, og der bliver taget et billede af alle, men Sandra sidder i stolen og laver high-five.*

## **Udvikling af pædagogens faglighed**

Som vist i eksemplet er teoretisk viden såvel som teknisk og metodisk viden afgørende for, at pædagogen kan navigere i en kompleks praksis.

Den nyuddannede pædagog har gennem sin uddannelse og sine praktikker opnået en vis viden på disse områder, men da pædagoguddannelsen kun i nogen grad er specialiseret, kræver det fortsat efteruddannelse, for at pædagogen kan udfolde sit virke i et specialiseret praksisområde med "vilde problemer".

Arbejdet bliver ofte lettere at udføre, når der i personalegruppen er en fælles teoretisk og metodisk viden samt et fælles sprogbrug, som er opnået gennem efteruddannelse. Selvom teoretisk og metodisk viden er forskellig fra fronesis, kan denne viden medvirke til at skabe nye refleksioner, som udvikler fronesis.

Fronesis opøves gennem refleksion over de daglige situationer, som pædagogen indgår i. Derfor er det afgørende, at der i praksis er skabt rum for disse refleksioner fx gennem supervision, tid til overlap, pædagogiske drøftelser på møder samt konsulentbistand.

Da fronesis også har med etiske overvejelser at gøre, er det vigtigt, at der er et værdisæt på bostedet, som fremmer arbejdet med dette. I eksemplet ovenfor blev der arbejdet ud fra en Gentle Teaching tilgang, hvor værdisættet tager udgangspunkt i en filosofisk tilgang, som vi kender fra filosofen Søren Kirkegaard, og hvor omdrejningspunktet er mødet eller relationen mellem borger og pædagog, herunder hvordan pædagogen arbejder med sit nærvær, stemme, øjne og hænder. Udviklingen af vidensformen fronesis er således en proces, der tager tid, men den er afgørende for at kunne bevare kvaliteten i det pædagogiske arbejde - ikke mindst i en tid, hvor ressourcerne til velfærd er begrænsede.



### **Litteratur:**

Gustavsson, B. (2001): *Vidensfilosofi*. Forlaget Klim.

McGee, J., og Brown, M. (2010). *Gentle Teaching. Nænsom læring – en introduktion*. Mariager: Sødisebakke/ Gentle Teaching.  
<http://sodisbakke.rm.dk>.

Saugstad, T. (2007). Om viden og kunnen – pædagogisk set. I: Andersen, P.Ø., Ellegaard, T. og Muschinsky, L.J.: *Klassisk og moderne pædagogisk teori*. Hans Reitzels Forlag.